

Agnieszka Rej

"Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów", wybór i opracowanie Grzegorz Radomski, Witold Wojdyło, Małgorzata Zamojska, Toruń 2010 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 18/1, 141-143

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stanu demokracji bezpośredniej w Polsce oraz diagnozują perspektywy i wyzwania na przyszłość. Publikacja jest znaczącym wkładem do postępu badań nad demokracją bezpośrednią oraz stanowi inspirację do dalszych empirycznych i teoretycznych prac badawczych z zakresu omawianej tematyki.

Z pełnym przekonaniem recenzowaną książkę rekomenduję wszystkim Czytelnikom zainteresowanym problematyką demokracji bezpośredniej w Polsce. Z pewnością każdy z nich znajdzie w niej wiele interesujących i potrzebnych informacji.

Agnieszka Rej, rec. [*Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów, wybór i opracowanie Grzegorz Radomski, Witold Wojdyło, Małgorzata Zamojska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2010, ss. 260.*]

W 2010 r., nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu ukazał się zbiór materiałów źródłowych pod tytułem *Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów*. Wyboru zamieszczonych w niej tekstów dokonali Grzegorz Radomski, Witold Wojdyło i Małgorzata Zamojska.

Polska myśl polityczna okresu rozbiorów nadal znajduje się w kręgu zainteresowania wielu autorów i pozostaje ciekawym polem badawczym. Każdorazowe przybliżenie czytelnikom dziewiętnastowiecznych refleksji myślicieli i polityków różnych nurtów ideowych pozwala poznawać systemy wartości, koncepcje i wyobrażenia na temat najważniejszych dla narodu kwestii. Bogata spuścizna twórców myśli politycznej, wytworzona na ziemiach polskich w dobie rozbiorów, stanowi nie tylko zachętę do podjęcia szerokich badań naukowych, ale jednocześnie kształtuje obraz świadomości narodowej i społecznej współczesnych Polaków, co z kolei stanowi składnik szeroko pojętej kultury politycznej. Jednak dla szerszego poznania poszczególnych nurtów politycznych niezbędne jest sięganie do bezpośrednich świadectw myśli politycznej. Wgląd do nich, zwłaszcza czytelników nienależących do grona specjalistów, ułatwiają niewątpliwie wydawnictwa źródłowe prezentujące materiały trudno dostępne lub dotąd niepublikowane.

Z tego względu, podjęta przez badaczy myśli politycznej z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu inicjatywa zasługuje na wyróżnienie. Ma ona, jak podkreślają to we *Wstępie* redaktorzy publikacji, dać czytelnikowi „możliwość bezpośredniego kontaktu z tekstem i jego krytycznego osądu”¹. Ten zamysł istotnie został spełniony, przez co publikacja może służyć szerokiemu gronu czytelników nie tylko z kręgu badaczy myśli politycznej, ale także studentom i pasjonatom myśli politycznej. Prezentowane w Antologii materiały źródłowe ukazują wielość nurtów ówczesnego życia politycznego i ułatwiają zapoznanie się z dziewiętnastowiecznymi sporami i polemikami dotyczącymi najważniejszych kwestii związanych zwłaszcza z wyborem dróg prowadzących do niepodległości Polski oraz kształtu ustrojowego przyszłego państwa. Prezentowany zbiór jest już kolejnym tomem źródeł przygotowanym przez zespół toruńskich naukowców. Wspomniani redaktorzy wydali w 2005 r.

¹ Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów, wybór i oprac., G. Radomski, W. Wojdyło, M. Zamojska, Toruń 2010, s. 8.

*Antologię polskiej myśli politycznej okresu przedrozbiorowego*². Podjęcie próby kontynuacji tego dzieła w kolejnym okresie historycznym zasługuje na uznanie.

Myśl polityczną okresu rozbiorów zdominowała kwestia odzyskania przez Polskę niepodległości. Jednak w licznych polemikach i sporach znalazły się także takie sprawy, jak: kwestie ustroju politycznego i stosunków społecznych, roli i miejsca jednostki w społeczeństwie, roli religii i kościoła, relacji z sąsiednimi narodami. Rozważano istotę pojęcia narodu, cech narodowych Polaków. Podejmowano oceny perspektyw rozwoju sytuacji międzynarodowej i jej znaczenia dla realizacji idei niepodległości.

Redaktorzy omawianego wydawnictwa źródłowego zdecydowali się zaprezentować fragmenty dzieł autorstwa przedstawicieli poszczególnych nurtów ideowych od konserwatyizmu po radykalną lewicę, które powstały na przestrzeni XIX wieku i na początku XX wieku. Jest to o tyle zasadne, iż znaczna część dokumentów programowych partii politycznych doczekała się już publikacji, natomiast bogata publicystyka tego okresu nadal jest mało upowszechniona. Sięganie więc po dzieła pisarzy politycznych, publicystów i ideologów, zarówno tych, którzy stanowili elitę, jak i mniej znanych, przyczynia się do wzbogacenia wiedzy w obszarze polskiej myśli politycznej tego okresu.

Publicystyka okresu rozbiorów jest bardzo bogata i zróżnicowana, stąd dokonanie wyboru tekstów poszczególnych przedstawicieli danego nurtu politycznego, ze względu na ograniczoną objętość wydawnictwa źródłowego, było zabiegiem koniecznym. Nie wpływa to jednak na pomniejszenie znaczenia tej publikacji. Warte podkreślenia jest to, że redaktorzy *Antologii* umieścili w tomie nie tylko teksty wybitnych działaczy poszczególnych nurtów, ale także tych mniej znanych, jednakże prezentujących oryginalne poglądy na temat odzyskania niepodległości, kwestii ustrojowych, kształtu stosunków społecznych i narodowościowych. Dzięki temu przybliżone zostało bogactwo postaw ideowych i politycznych, które funkcjonowały w życiu publicznym.

Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów zawiera wybór materiałów, z których część była już publikowana wcześniej. Jedynie dwa spośród zamieszczonych tekstów opublikowane zostały na podstawie wydań oryginalnych.

Opublikowane wydawnictwo źródłowe zawiera spis treści, wstęp przygotowany przez redaktorów oraz wybór tekstów publicystycznych zgromadzonych w pięciu częściach, które odpowiadają głównym kierunkom ideowym rozwijającym się w XIX wieku na ziemiach polskich. Obejmują one: konserwatyizm, liberalizm, demokracja, socjalizm, nurt narodowo-demokratyczny.

Każda z części *Antologii* poświęcona została oddzielnemu nurtowi ideowemu. Poszczególne części rozpoczynają się od zwięzłej notatki ogólnie charakteryzującej istotę nurtu, przybliżając czytelnikowi główne struktury polityczne, przywódców i wartości, wokół których budowane były koncepcje polityczne. Ogólną charakterystykę uzupełniają wskazówki bibliograficzne dotyczące podstawowej literatury omawianego nurtu. Następnie zaprezentowane są teksty publicystyczne wybranych przedstawicieli danego ugrupowania. Poprzedza je krótka notka biograficzna o danym publicyście wraz z wykazem wykorzystanej literatury, a następnie informacja o pochodzeniu źródła.

Notki biograficzne poszczególnych działaczy są przeważnie opracowane starannie z zachowaniem wewnętrznej struktury, na którą składają się informacje o życiu, kierunkach

² *Antologia polskiej myśli politycznej okresu przedrozbiorowego*, wybór i oprac., W. Wojdyło, G. Radomski, Toruń 2005.

działalności oraz zwięzłe przybliżenie poglądów. W pewnych jednak wypadkach zachowanie tej wewnętrznej struktury opisu zostało zachwiane (na przykład biogram Jana Pawła Woronicza jest dość obszerny, a Zygmunta Balickiego bardzo zwięzły).

Redaktorzy *Antologii* zaopatrzyli teksty źródłowe w objaśniające przypisy. Jest to tym bardziej potrzebne, że niektóre z nich zawierają dziewiętnastowieczną pisownię, przez co materiał mógłby być mniej zrozumiały.

Część pierwsza, najobszerniejsza, zatytułowana została: *Konserwatyzm – jedność w wielości*. Umieszczono w niej teksty źródłowe takich twórców, jak: Adam Jerzy Czartoryski, Jan Paweł Woronicz, Hieronim Kajsiwicz, Stanisław Tarnowski, Józef Szujski, Ludwik Górski, Paweł Popiel, Michał Bobrzyński, Wincenty Kosiakiewicz, Julian Klaczka i Józef Oczapowski.

Część druga, zatytułowana *Liberalizm – praktyczne rozwiązania na rzecz demokracji*, zawiera fragmenty dzieł Aleksandra Świętochowskiego, Romana Szymańskiego, Józefa Supińskiego i Bolesława Prusa.

W części trzeciej *Demokracja – w drodze do narodowej równości i jedności* umieszczono teksty publicystyczne Ludwika Bulewskiego, Józefa Tokarzewicza, Henryka Michała Kamieńskiego, Piotra Ściegiennego, Karola Fryderyka Libelta i Wincentego Witosa.

W części czwartej *Socjalizm – doraźne działania reformistyczne* znalazły się fragmenty publicystyki Edwarda Abramowskiego, Feliksa Perla, Kazimierza Kelles-Krauzego, Edwarda Jaroszyńskiego, Jana Wacława Machajskiego i Wacława Nałkowskiego.

W ostatniej części zatytułowanej *Nurt narodowo-demokratyczny – w walce o wspólną ideę* znalazły się wypowiedzi Zygmunta Fortunata Miłkowskiego, Stanisława Kozickiego, Jana Ludwika Popławskiego, Zygmunta Balickiego i Feliksy Eger.

W prezentowanym wydawnictwie źródłowym zabrakło natomiast zbiorczej bibliografii, ważnej dla znajomości całego okresu bardziej zainteresowanym tematyką myśli politycznej okresu rozbiorów. Pewnym ułatwieniem w korzystaniu ze źródeł byłoby też zamieszczenie indeksu nazw geograficznych, indeksu osób czy indeksu rzeczowego.

Wydaje się jednak, że *Antologia polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów* jest publikacją przydatną i mogą z niej korzystać nie tylko badacze i studenci, ale także osoby pasjonujące się historią i polityką.

Wojciech Ziętara, rec. [*Europa i Polska na przełomie XX i XXI wieku. Wizje i realizacja*, Maria Marczevska-Rytka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, ss. 180.]

Wydawnictwo UMCS opublikowało pracę zbiorową *Europa i Polska na przełomie XX i XXI wieku. Wizje i realizacja* pod redakcją prof. Marii Marczevskiej-Rytka, Prodziekan Wydziału Politologii. W książce przedstawiono prace 15 młodych naukowców, którzy mieli okazję zweryfikować swój warsztat naukowy i podzielić się przemyśleniami w recenzowanej publikacji. Prezentowane teksty dotyczą różnorodnej problematyki podzielonej na dwie części, zgodnie z tytułem pracy, w których zaprezentowano rozważania na temat Europy i Polski na przełomie wieków.